

**ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ НА ПІДСТАВІ СТ. 84¹ КК УКРАЇНИ:
ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ****EXEMPTION FROM SERVING PUNISHMENT UNDER ARTICLE 84¹ OF THE CC
OF UKRAINE: ISSUES OF LEGAL REGULATION AND LAW ENFORCEMENT**

Крикливець Д.Є., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінального права і кримінології
Львівський національний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено питанням звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого, що врегульоване у ст. 84¹ КК України. Проаналізовано співвідношення понять «військовополонені» та «військовополонений», вжитих у Женевській конвенції про поводження з військовополоненими, та поняття «засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого». Обґрунтовано висновок, що ці поняття не є тотожними, а останнє з них може включати будь-якого засудженого, а не лише військовополоненого, якщо уповноваженим органом щодо нього прийнято відповідне рішення. На підставі аналізу судової практики зауважено, що такому обміну також фактично підлягають засуджені, які є громадянами України та не підпадають під визначення військовополоненого у розумінні Женевської конвенції. У статті аргументовано неконституційність такої практики, адже у Конституції України зазначено, що громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі і ця заборона є абсолютною та не допускає винятків. Також наголошено на недоліках процесуального закону, який не забезпечує обов'язкової участі сторони захисту у вирішенні питання про звільнення від відбування покарання. Підкреслено, що обов'язкова участь захисника такого засудженого буде гарантією відсутності тиску на засудженого під час надання письмової згоди на проведення його обміну як військовополоненого як однієї із обов'язкових умов звільнення від відбування покарання за ст. 84¹ КК України. У підсумку зазначено, що на сьогодні у практиці застосування норм кримінального права набула певного поширення також і доцільність (практична необхідність) їхнього застосування, що протиставляється традиційному принципу законності.

Ключові слова: звільнення від відбування покарання, засуджений, військовополонений, обмін, покарання, письмова згода, сторона захисту, захисник.

The article deals with the issue of exemption from serving punishment in connection with the adoption by an authorized body of a decision on the transfer of a convict for exchange as a prisoner of war, which is regulated in Article 84¹ of the CC of Ukraine. The relationship between the concepts of "prisoner of war" and "prisoners of war" used in the Geneva Convention on the treatment of prisoners of war and the concept of "convict, in respect of whom an authorized body has made a decision on his transfer for exchange as a prisoner of war" has been analysed. It is substantiated that these concepts are not identical, and the last of them can include any convict, but not just a prisoner of war, if the authorized body has made a respective decision regarding him. On the basis of the analysis of judicial practice, it is noted that convicts who are citizens of Ukraine and do not fall under the definition of a prisoner of war in the sense of the Geneva Convention are as well actually subject to such an exchange. The unconstitutionality of such a practice is argued, because the Constitution of Ukraine states that a citizen of Ukraine cannot be expelled from Ukraine or extradited to another state, and this prohibition is absolute and does not allow for exceptions. As well it is emphasized the drawbacks of the procedural law, which does not ensure the mandatory participation of the defense party in the procedure of solving the issue of exemption from serving punishment. It is stressed that the mandatory participation of the defense counsel of such a convict shall be a guarantee of the absence of pressure on the convict while presenting the written consent for his exchange as a prisoner of war as one of the mandatory conditions for exemption from serving punishment under Article 84¹ of the CC of Ukraine. Summing all it up, it is stated that today in the practice of applying the norms of criminal law, expediency (practical necessity) of their application, which is opposed to the traditional principle of legality, has become somewhat widespread.

Key words: exemption from serving punishment, convict, prisoner of war, exchange, punishment, written consent, defense party, defense counsel.

Постановка проблеми. Порівняно нещодавно в українському законодавстві з'явилися нові норми, що стосуються обміну як військовополонених тих осіб, які потрапили у сферу кримінального судочинства. Запроваджені механізми відрізняються залежно від процесуального статусу такої особи, а тому було доповнено як Кримінальний кодекс України (далі – КК України), так і Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України). Власне, якщо йдеться про засудженого, то він є суб'єктом звільнення від відбування покарання на підставі ст. 84¹ КК України. Враховуючи новизну зазначених положень, вони на сьогодні є малодослідженими як погляду їхнього теоретичного обґрунтування, так і з позицій правового урегулювання та практики застосування.

Стан дослідження. Загалом окресленій проблематиці присвятили свої праці І.В. Гловко, О.В. Капліна, С.О. Крапивін, М.І. Пашковський, Г.К. Тетерятник. Проведені наукові дослідження стосуються або перспектив правового урегулювання обміну осіб як військовополонених, або вже чинного національного законодавства, що регламентує ці питання. Водночас варто зауважити, що науковці здебільшого присвятили увагу саме кримінальним процесуальним питанням обміну військовополонених, нато-

мість кримінально-правові аспекти звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого, врегульованого у ст. 84¹ КК України, залишилися практично поза увагою вчених. Як виняток можна навести статтю А.А. Вознюка та С.О. Письменського, у якій проведено теоретичний аналіз цієї підстави звільнення від відбування покарання.

Мета статті. Враховуючи стан дослідження кримінально-правових аспектів звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого, а також неабияку значущість правового оформлення питань обміну в умовах сьогодення, ця проблематика характеризується високою актуальністю та потребує подальшої розробки. Насамперед цікавими для дослідження є питання правового статусу осіб, які підлягають звільненню від відбування покарання за цією підставою, а також питання її узгодженості з чинним законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Згідно ст. 84¹ КК України суб'єктом, який має право на звільнення від відбування покарання, є засуджений, стосовно якого уповноваженим

органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого. Йдеться про нового для вітчизняного кримінального права суб'єкта, вказівка на якого з'явилася у КК України 19 серпня 2022 року, що є датою набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» № 2472-IX, на підставі якого КК України було доповнено ст. 84¹ КК України. Але кримінальний закон не розкриває змісту цього поняття, натомість його, щоправда у значно узагальненішому виді, можна віднайти у п. 28 ч. 1 ст. 3 КПК України. У цьому пункті зазначено, що особою, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, є будь-яка особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополоненого. Тобто процесуальний закон містить відповідне родове поняття, яке охоплює різних учасників кримінального провадження, зокрема і засудженого, що залежить від того, на якій стадії кримінального провадження прийнято рішення про обмін конкретного з них як військовополоненого. Цілком логічно, що у контексті ст. 84¹ КК України, яку розміщено у розділі «Звільнення від покарання та його відбудовання», йдеться про особу, яка перебуває у процесуальному статусі засудженого, а ним згідно ч. 2 ст. 43 КПК України у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили. Як можна зрозуміти, процесуальний закон робить наголос саме на процесуальному статусі особи, натомість її характеристика як військовополоненої фактично винесена за дужки.

Варто зауважити, що коли йдеться про «особу, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого», оцінці підлягає не стільки її процесуальний статус, оскільки це ознака похідна, а, власне, її статус військовополоненого, оскільки саме це і є її сутнісною ознакою. На жаль, кримінальний закон не дає відповіді на запитання, а чому саме конкретна особа набула статусу військовополоненої? Тут варто звернутися до поняття «військовополонений». У чинному законодавстві України воно визначено у п. 2 Порядку тримання військовополонених, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 року № 413 (з наступними змінами). Зазначено, що військовополонені – особи, які мають право на цей статус відповідно до ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. (далі – Женевська конвенція) та ст. 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. Україна є учасницею Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, у якій наведено категорії осіб, які вважаються військовополоненими у розумінні цієї Конвенції.

Здавалося б, тут все врегульовано чітко та послідовно, проте впадає в око розбіжність у термінології: у Женевській конвенції вжито поняття «військовополонені» та «військовополонений», натомість у КК України зазначено про «засудженого, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого». Чи тотожним є останнє поняття поняттю військовополоненого, тобто чи можна вести мову про те, що у КК України законодавець має на увазі саме засудженого військовополоненого? Актуальності цьому питанню додає також той факт, що у Єдиному державному реєстрі судових рішень нерідко можна знайти судові рішення, на підставі яких звільнено від відбування призначеного судом покарання осіб, які, по-перше, народилися на території України, по-друге, є громадянами України, а,

по-третє, засуджені за такі кримінальні правопорушення як «Державна зрада» (ст. 111 КК України) або «Колаборційна діяльність» (ст. 111¹ КК України), а часом навіть за вчинення кожного з них [1–3]. Шукаючи відповідь на поставлене запитання, варто звернути увагу на певні аспекти цієї проблеми.

По-перше, чи може громадянин України набути статусу військовополоненого згідно Женевської конвенції? У ній не йдеться про громадянство військовополонених, проте повинна бути належність до сторони конфлікту, яка є супротивником щодо тієї сторони, яка їх взяла у полон. Тобто та сторона, у полоні якої вони перебувають, є для них ворожою. А тому громадяни України, які воюють на стороні Російської Федерації, не можуть бути в Україні військовополоненими, адже фактично перебувають у себе вдома. Тому є усі підстави погодитися з В.М. Репецьким, що «особи, які є громадянами України й добровільно воюють на стороні ворога, є колаборантами, не мають права на військовий полон та не користуються правами військовополоненого. Їх можна судити за зраду та пособництво (сприяння, допомогу) іноземній державі». Зокрема, це стосується бойовиків так званих «ЛНР» та «ДНР» [4].

По-друге, у контексті викладеного у попередньому абзаці варто констатувати відсутність логіки у наданні особі статусу військовополоненого та одночасно її засудженні за державну зраду. Річ у тім, що суб'єктом злочину «Державна зрада» згідно ч. 1 ст. 111 КК України може бути лише громадянин України. А тому незрозуміло, як особа, яка асоціюється, наприклад, зі збройними силами супротивника, воює на його стороні, тобто з погляду України є її ворогом і не може бути її громадянином, може зрадити Україну? Зрадити можна лише свою державу, проте аж ніяк не чужу. Якщо ж громадянин України воює проти України, то його дії потрібно оцінювати як державну зраду у формі переходу на бік ворога в період збройного конфлікту, вчинені в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 111 КК України). Нелогічно, якщо громадянин України перебуватиме в Україні в українському полоні, адже, перебуваючи в Україні, він, навпаки, є вдома. Лише за такого варіанту правові статуси громадянина України та військовополоненого будуть розмежовані та не суперечитимуть один одному.

По-третє, цікавим є введення у поняття «засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого» сполучник «як». На перший погляд, все логічно, адже йдеться про обмін військовополоненого, власне, як військовополоненого, тобто підкреслено його статус. Але суть такого формулювання захована глибше, адже йдеться про своєрідну фікцію, тобто конкретний засуджений задля його обміну може вважатися військовополоненим. А тому будь-який засуджений може підлягати такому обміну, якщо уповноваженим органом щодо нього прийнято відповідне рішення.

По-четверте, привертають увагу також і порівняно нещодавні зміни до ст. 84¹ КК України, внесені на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння» від 1 грудня 2022 року № 2810-IX. На підставі цього закону ч. 1 ст. 84¹ КК України було викладено у новій редакції, у якій з'явилася вказівка на види покарань, відбування яких є однією з умов звільнення засудженого від відбування покарання. Одним з таких видів покарань є тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. У теорії кримінального права цей вид покарання класифікують як спеціальний, оскільки його може бути призначено лише наділений відповідним правовим статусом особі – військовослужбовцю відповідної категорії, перелік яких визначений

у ч. 1 ст. 62 КК України. Відбуваючи цей вид покарання, засуджений залишається військовослужбовцем, хоча на нього і поширюється низка обмежень, а згідно ч. 5 ст. 71 Кримінально-виконавчого кодексу України він залучається до військових навчань. Тут виникає питання: чи може представник ворожої держави, насамперед військовослужбовець, який має в Україні статус військовополоненого та засуджений українським судом, бути прирівняним до військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань і поряд із ними відбувати цей вид покарання? Не вдаючись у моральний аспект цього питання, проаналізуємо положення Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ (з наступними змінами). Як випливає з ч. 2 ст. 2 цього закону, іноземці та особи без громадянства проходять військову службу у добровільному порядку (за контрактом), а згідно ч. 2 ст. 21¹ цього ж закону на військову службу за контрактом приймаються раніше не судимі іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах і відповідають вимогам проходження військової служби, встановленим у цій же частині, зокрема йдеться про проходження професійно-психологічного відбору. Навряд чи військовополонені, зокрема і ті з них, які є засудженими, можуть претендувати на проходження військової служби. Враховуючи, що згідно ч. 3 ст. 2 зазначеного закону громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проходять військову службу, є військовослужбовцями, військовополонені, зокрема і з числа військовослужбовців ворожої держави, не можуть бути прирівняні у своєму правовому статусі до військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань.

Можна припустити, що, вказавши у ч. 1 ст. 84¹ КК України на тримання у дисциплінарному батальйоні, законодавець або помилився, або ж, навпаки, передбачив можливість застосування цього виду звільнення від покарання також і до осіб, які не є військовополоненими у тому розумінні, яке передбачене Женевською конвенцією. Тоді може йтися хіба що про засуджених до цього виду покарання військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, але, якщо вони продовжують перебувати на військовій службі, тоді незрозуміло, на якій підставі вони можуть бути видані ворожій державі, боротьба проти якої є їхнім завданням. Навпаки, держава повинна усіма доступними засобами дбати про повернення своїх військовослужбовців, які перебувають за межами України та в силу певних обставин не можуть повернутися в Україну. Тому немає жодних підстав розглядати їх у контексті ст. 84¹ КК України, а вказівка у ній на засуджених до тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців є щонайменше незрозумілою.

Можна зробити висновок, що поняття «військовополонені», «військовополонений» та «засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого» не є тотожними. Якщо вести мову про останнє з них, то фактично йдеться про певну гру слів, адже, з одного боку, в його основі лежить поняття «військовополонений» у розумінні Женевської конвенції, а, з другого боку, йдеться про те, що уповноважений орган повинен прийняти рішення про передачу відповідного засудженого для обміну як військовополоненого. Саме вказівка на цю другу складову створює передумову для ширшого тлумачення поняття «військовополонений». Як наслідок, цього статусу можуть набувати особи, які є громадянами України та не підпадають під визначення військовополоненого у розумінні Женевської конвенції.

За такого тлумачення поняття «засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого» порушено правила логічного співвідношення понять.

Поняття «військовополонений» повинно бути родовим поняттям та охоплювати видове поняття «засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого», оскільки останнє уточнює лише ознаку процесуального статусу такого військовополоненого, проте не може змінювати зміст або обсяг родового поняття. Тому засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого, за своїм статусом повинен залишатися військовополоненим, а не означати іншу особу, яка по суті військовополоненим не є.

Така термінологічна та змістова невідповідність дає можливість штучно розширити поняття військовополоненого та за необхідності надавати цей статус тим особам, які фактично військовополоненими не є. Можна припустити, що це продиктовано реаліями війни, коли передумовою обміну військовополоненими є наявність обмінного фонду, який у такий спосіб можна поповнювати. Це дає можливість продовжувати обміни військовополоненими і у такий спосіб звільняти українських військовослужбовців, медиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших громадян України з полону.

Варто звернути увагу ще на один аспект застосування ст. 84¹ КК України. Вище було наведено приклади із судової практики, коли на підставі цієї норми обміну підлягали засуджені, яких Україна вважає своїми громадянами. Одразу варто відповісти на питання про співвідношення цієї норми з іншими нормами чинного законодавства України. Наприклад, згідно ч. 2 ст. 25 Конституції України громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Як можна зрозуміти з тексту норми, заборона є абсолютною і можливості встановлення винятків не передбачає. Схоже за змістом положення, але вже у контексті кримінального переслідування, передбачено і у ч. 1 ст. 10 КК України, згідно якої громадяни України, які вчинили злочини поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду. А згідно п. 1 ч. 1 ст. 589 КПК України у видачі особи іноземній державі відмовляється у разі, якщо особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до законів України на час прийняття рішення про видачу (екстрадицію) є громадянином України. Окрім цього, уповноважений (центральный) орган України відмовляє у видачі особи (екстрадиції) у спрощеному порядку, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що особа, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію), є громадянином України (п. 2 ч. 9 ст. 588 КПК України).

Варто відзначити, що Конституція України згідно її ч. 2 ст. 8 має найвищу юридичну силу, а тому застосуванню підлягають саме її норми. Тут не можна стверджувати про наявність колізії між Конституцією України та КК України, адже у останньому прямо не йдеться про можливість видачі громадянина України іноземній державі. Водночас у цьому контексті можна оцінювати наявну правозастосовну практику і є усі підстави вважати її неконституційною в частині обміну громадян України.

На перший погляд, цю ситуацію дещо пом'якшує вказівка у ч. 1 ст. 84¹ КК України на те, що засуджений повинен надати письмову згоду на проведення такого обміну. Але щодо цього також можна висловити певні застереження.

Як зауважено вище, Конституція України у цьому питанні не допускає якихось винятків, відповідно не може бути винятком і згода засудженого на його обмін. Як видається, сутнісно є відмінними випадки, коли особа, не будучи обмеженою у свободі пересування, самостійно покидає територію держави свого громадянства, та випадки, коли вона, так би мовити, перебуває під

владою цієї держави і її фактично силами органів державної влади переміщують за межі держави.

Також привернув увагу той факт, що клопотання про звільнення засудженого від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу його для обміну як військовополоненого розглядається, якщо не у всіх, то принаймні у частині випадків, за відсутності самого засудженого, а також його захисника. Тобто сторона захисту у судовому засіданні взагалі відсутня. Ба більше, процесуальний закон не передбачає обов'язкової участі захисника у таких випадках. У ст. 49 КПК України, що врегульовує питання залучення захисника слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням такої учасник кримінального провадження як засуджений не згадується. Натомість у ст. 52 КПК України немає прив'язки обов'язковості участі захисника з процесуальним статусом особи. Враховуючи, що частина таких осіб є засудженими за державну зраду, що є особливо тяжким злочином, то згідно ч. 1 ст. 52 КПК України участь захисника у таких випадках є обов'язковою з моменту повідомлення про підозру, якщо раніше не було встановлено, наприклад, факт, що особа не володіє українською мовою (п. 4 ч. 2 ст. 52 КПК України), що цілком реально, оскільки військовополоненими насамперед є представники ворожої держави, тобто іноземці. У будь-якому разі у ст. 52 КПК України йдеться про залучення захисника у кримінальному провадженні, частиною якого згідно п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України є, власне, судові провадження. Водночас останнє за визначенням, даним у п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК України, не охоплює провадження з виконання судових рішень, в рамках якого якраз і вирішується питання про звільнення засудженого від відбування покарання на підставі ст. 84¹ КК України.

Як видається, під час вирішення питання про звільнення засудженого від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу його для обміну як військовополоненого участь захисника повинна бути

обов'язковою, що буде гарантією відсутності тиску на засудженого під час надання письмової згоди на проведено такого обміну. Окрім цього, засуджений та його захисник повинні бути присутні у судовому засіданні під час розгляду самого клопотання, щоб суд мав можливість з'ясувати, чи підтверджує засуджений свою згоду та чи усвідомлює правові наслідки задоволення клопотання. Це важливо також і для суду, адже згода засудженого на його обмін є згідно ч. 1 ст. 84¹ КК України обов'язковою умовою звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого. Забезпечити таку участь нескладно, хоча б у режимі відеоконференції.

Висновки. Відповідні висновки щодо положень ст. 84¹ КК України та практики їхнього застосування зроблені вище у контексті окреслених питань, а тому немає потреби їх дублювати. Водночас проведено дослідження дає підстави для ще одного більш глобального висновку. Можна припустити, що на сьогодні у практиці застосування норм кримінального права набула певного поширення також і доцільність (практична необхідність) їхнього застосування, критерієм якої є здатність впоратися з викликами сьогодення. Зумовлені ці виклики війною, в умовах якої традиційні підходи до вирішення правових питань можуть не завжди бути ефективними, а тому виникають нові та швидкі варіанти їхнього вирішення. Як видається, у цьому контексті доцільність набуває значення антипода традиційного принципу законності. Хоча вона і може бути досить ефективною у короткостроковій перспективі, проте загалом є абсолютно негативним явищем. Вирішення правових питань на основі принципу доцільності створює небезпечний прецедент – за необхідності принципом законності можна знехтувати, якщо це дозволить досягнути поставленої мети. От тільки незрозуміло, як визначається ця необхідність, та хто формулює таку мету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 24 листопада 2022 року у справі № 461/6248/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107559114#> (дата звернення: 21.02.2023).
2. Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 28 листопада 2022 року у справі № 447/2865/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107523776> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 9 грудня 2022 року у справі № 447/2984/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107766103> (дата звернення: 21.02.2023).
4. Затримані бойовики «лнр» та «днр» є не військовополоненими, а кримінальними злочинцями. *Galinfo*. URL: https://galinfo.com.ua/news/zatrymani_bojovyky_lnr_ta_dnr_ie_ne_viyskovopoloneny_a_kryminalny_zlochyntsyamy_387994.html (дата звернення: 21.02.2023).